

Rwanda- België (3), naar de afgrond... en verder

Derde historische studie ter voorbereiding van de België-Rwanda-verzoeningsconferentie 7-14 juli 2009

“Uit ontzag voor God weigerden de vroedvrouwen het bevel van de koning op te volgen. Zij lieten ook de jongetjes in leven”.

“Toen gaf de farao aan zijn hele volk het bevel: ‘Gooi alle pasgeboren Hebreeuwse jongetjes in de Nijl’ (Exodus 1:17,22)

“Ik smeeke u, maak me niet dood; ik zal nooit meer Tutsi zijn!”¹

“En dan is Victor stil. Plotseling. En je hoort alleen nog het geluid van krakende botten en een lichaam dat verbrijzeld wordt... Wezenloos besef ik dat daar achter die deur mijn vriend aan stukken wordt gehakt. Al het leven stroomt uit mij... In het licht van de maan en de petroleumlamp op de keukentafel zie je het lemmet van de machetes die inhakken op wat er rest van een man op de grond. De wachters slaan om de beurt in een talloze malen herhaalde beweging. Victor schreeuwde niet... Maar plotseling kwam er een vreselijk gebrul uit zijn lijf. Het was geen menselijke kreet, niet het gereutel van een dier, het was het vreselijke geluid van ontzetting, van oneindige, onbekende pijn”.²

De genocide

Op 6 april 1994 wordt rond 20.30 uur het vliegtuig met aan boord de Rwandese president Habyarimana en de Burundese president Ntaryamira door een raket neergeschoten. Onmiddellijk erna grendelt het leger het gebied rond het vliegtuig af en begint alle bewoners in de omgeving te doden. De vonk is in het kruitvat, of is het een doelbewust startschot?³ Hoe dan ook, de Tutsi's weten nu dat hun lot bezegeld is. Zij zullen in elk geval de schuld krijgen en het grote moorden kan beginnen. In de eerste uren na de dood van de presidenten worden alle politieke Hutu-tegenstanders in Kigali vermoord⁴. Zo wordt elke politieke weerstand tegen het moordplan in de kiem gesmoord. Na een korte interne machtsstrijd neemt kolonel Bagosora het roer in handen. In een poging om via de staatsradio haar volk tot rust aan te manen wordt de eerste minister van de vorige interim-regering, madame Uwilingiyimana geëscorteerd door 15 slecht bewapende soldaten van MINUAR, waaronder 10 Belgische blauwhelmen. De toegang wordt haar door het leger ontzegd: *“Le premier ministre ne travaille plus”*. Terug bij de ambtelijke woning wordt het detachement van MINUAR aangevallen door het Rwandese leger. Tevergeefs wacht men op versterking. De 15 blauwhelmen worden gevangen genomen. De eerste minister wordt in koelen bloede vermoord. Haar kinderen vinden nog net op tijd veilig onderkomen bij een buurman die voor de VN werkt. Vijf Ghanese para's van de VN worden vrijgelaten. De overige 10 Belgische worden brutaal

1 Een Hutu-moeder die getrouwd was met een Tutsi-man, kreeg van de aanvallers de kans te vluchten. Terwijl ze de kerk uitging waar ze zich had schuil gehouden, werden 8 van haar 11 kinderen voor haar ogen afgeslacht. De jongste van 3 jaar, die getuige was van de moordpartij, sprak deze woorden uit, alvorens ook hij werd gedood.

2 Uit: “Wij leven nog”, Annick Kayitese

3 Over de toedracht en de verantwoordelijkheid voor deze aanslag is na 15 jaar het laatste woord nog niet gezegd. Zou het RPF de president uit de weg hebben willen ruimen, om de laatste hindernis voor de terugkeer te verwijderen? Of zouden radicale elementen in het Rwandese leger de macht hebben willen overnemen? Later bleek dat de aanvang van de genocide al zo rond 25 maart was gepland en onduidelijk is of de president de oorzaak van dit uitstel is geweest.

4 De eerste slachtoffers waren gematigde Hutu's, afgemaakt in koelen bloede door leden van hun eigen volk. Nu zou niets de ‘eindoplossing’ van het ‘Tutsi-probleem’ meer in de weg staan (Annick Kayitese).

vermoord. Binnen een week na de moord op de para's wordt het hele Belgische detachement (KIBAT II) uit Rwanda teruggeroepen⁵. In de dagen erna lobbyt minister Claes (BZ) intensief bij de VN om ook de andere VN soldaten terug te roepen. De eerste dagen concentreert de moord op Tutsi's zich vooral in en rond Kigali. De weken erna spreidt de genocide zich als een olievlek uit over het hele land. Eenheden van het leger organiseren in samenwerking met de Interhamwe-milities razzia's op talrijke plaatsen, gaan van huis tot huis en doden alle Tutsi's ter plaatse.

Burgerlijke overheden worden vanuit de hoofdstad geïnstrueerd door de nieuw aangestelde regering om Tutsi's uit de weg te ruimen. De plaatselijke bevolking helpt veelal actief mee met het aangeven van verblijfplaatsen van Tutsi's of gematigde Hutu's, daarbij aangespoord en bijgestaan door radio Mille Collines en op aansporen van de plaatselijke overheden. Zelfstandige Interahamwe-milities kammen hele streken uit op zoek naar verscholen Tutsi's, gewapend met knotsen met spijkers, machetes, pijl en boog, maar ook voorzien van granaten, die door het leger zijn geleverd. Eind april worden de Tutsi's niet meer in hun huizen vermoord, maar onder het voorwendsel van asiel gelokt naar scholen, ziekenhuizen en stadions, alwaar zij systematisch worden afgeslacht. In de eerste weken kunnen enkele duizenden

Tutsi's nog over de grens met Burundi of Zaire vluchten. Daarna wordt dit onmogelijk door de vele wegcontroles en patrouillerende bendes, die ieder op basis van zijn identiteitskaart kunnen herkennen als Tutsi of Hutu. Waar deze kaarten zijn vernietigd, wordt de keuze aan de willekeur van de vaak dronken en gedrogeerde mannen van de wegversperringen overgelaten om uit te maken wie er uit ziet als Hutu en wie als Tutsi. Talloze vrouwen en jonge meisjes worden eerst geselecteerd om eenmaal of meerdere malen te worden verkracht of soms voor langere tijd te dienen als seksslavin van de militie, alvorens te worden afgemaakt. Overal langs wegen liggen ontelbare lijken in de berm en weg te rotten of liggen duizenden

in rijen te wachten om te worden kapotgehakt. In de rivieren drijven de opgezwollen lijken van talloze Tutsi's.

Kinderen worden vermoord voor de ogen van hun ouders en ouders voor de ogen van hun kinderen. Vaak scheppen de beulen er een sadistisch genoegen in om hun kapotgehakte slachtoffers halfdood in de berm achter te laten om ze een langzame en pijnlijke dood te laten sterven. Kogels worden alleen gebruikt voor wie geld genoeg heeft om deze minder pijnlijke dood te kiezen. In de eerste weken worden Hutu's op hun loyaliteit getest door te beproeven of ze bereid zijn om Tutsi's af te slachten. Ongekende wreedheden doen zich voor: men eist van Tutsi's dat zij hun eigen kinderen doden, Hutu's worden gedwongen hun Tutsi-echtgeno(o)t(e)n te doden.. Zo niet dan worden ook zichzelf als verrader gedood. Nadien worden gematigde Hutu's niet meer gevisieerd, en richt de slachting zich nog uitsluitend op de Tutsi's.

Velen wachten lijdelijk af tot de militie of militairen hun

⁵ In 1996 heeft een Belgische parlementaire onderzoekscommissie de ware toedracht van het drama van de para's onderzocht en de verantwoordelijkheid van de Belgische regering, de leiding van MINUAR en het Rwandese leger in kaart gebracht. Een dik rapport hierover is verschenen. De familieleden van de para's hebben de toenmalige minister van Defensie Delcroix en de minister van Buitenlandse Zaken Claes voor de rechter gedaagd.

woonwijk zullen uitkammen, uren, dagen, soms weken van angstig wachten voordat de tornado van geweld ook hun huis bereikt. Anderen trachten zich te verschuilen in droge waterputten, valse plafonds, of diep in de moerassen. Maar de milities gaan grondig te werk en weten hen te vinden. Slechts weinigen vinden onderkomen bij Hutu-buren of -vrienden. Niet velen zullen de 3 maanden van waanzin overleven.

Ook de Katholieke kerk laat zich niet onbetuigd. Tutsi-geestelijken worden vermoord. Bisschoppen van de kerk beloven 4 dagen na het begin van de genocide hun steun aan de nieuwe regering. Veel katholieke en protestantse geestelijken geven hun stilzwijgende goedkeuring aan de massamoorden. Meerdere priesters die levens hadden kunnen redden weigerden dit, maar er zijn ook uitzonderingen. Tuypens beschrijft het schrijnende getuigenis van de vrouwen van Sovu. Opgejaagde dorpelingen forceren zich een toevlucht in de abdij van de Benedictinessen. Maar de abdis wil de Tutsi's wegzenden: *"Ik zal niet dulden dat deze plaats met Tutsi-bloed wordt bevuild". Kleine kinderen smeekten haar hen te verstoppen, maar zij duwde hen van zich af en zei dat ze hun ouders achterna moesten gaan. 'God wil jullie dood', zo riepen de Hutu's die in het klooster aanwezig waren.... Een paar dagen later werden we overrompeld door politieagenten, soldaten en Interahamwe, allen goed bewapend. Zuster Julienne Kizitu, alias 'Gapyisi', het beest, bevond zich onder hen. Ze overhandigde de moordenaars jerrycans met benzine en de lijst met onze namen... De misdadigers vergrendelden de deur met een groot hangslot. Met de benzine van zuster Kizitu werd de garage vervolgens in brand gestoken. De ruimte was veel te klein voor het grote aantal mensen. Velen prefereerden met de machete te worden afgemaakt en wrongen zich door een gat dat van binnenuit in de deur werd geslagen naar buiten... Dan drongen de moordenaars de garage binnen en slachtten iedereen die nog in leven was genadeloos af..."*⁶.

Vanaf de eerste dag van de genocide rukken vanuit noorden de troepen van het RPF van Paul Kagame op tegen het Rwandese leger. In de noordelijke en oostelijke gebieden die zij veroveren zijn de Tutsi's over het algemeen veilig. Hun eerste doelstelling is echter niet het ontzetten en redden van Tutsi's, maar het verdrijven van het regime. In de overwonnen gebieden vinden door het RPF represailles plaats tegen verdachte Hutu-burgers, en soms ook tegen van collaboratie verdachte Tutsi's. Talloze anderen worden voor verder onderzoek gevangengenomen. In de jaren na de genocide zullen in Oost-Kongo bij strafexpedities vele tienduizenden mensenlevens verloren gaan en in de daardoor ontketende burgeroorlog sinds 1996 nog vele honderdduizenden meer. Dat na 3 maanden genocide in Rwanda nog enkele tienduizenden Tutsi's in leven zijn, is in de eerste plaats te danken aan het RPF, en pas daarna aan de MINUAR en de Fransen.⁷

De genocide, België en de rest van de wereld.

Terwijl de volkerenmoord al meerdere weken in volle hevigheid woedt, discussieert de Veiligheidsraad van de VN over de vraag of hier nu sprake is van volkerenmoord, etnische zuiveringen, burgerslachtoffers als gevolg van burgeroorlog of uitbarstingen van tribaal geweld. Pas 4 weken na het begin en zo'n 200.000 doden verder, erkent men dat het hier genocide betreft. Vele bewijzen voor de aanstaande volkerenmoord werden in de weken ervoor niet ernstig genomen. Maar ook toen het al begonnen was toonden de

⁶ Citaat uit 'Wij leven nog' van Annick Kayitesi.

⁷ In de laatste maand van de genocide lanceren de Fransen 'operatie Turquoise'. Voor het oog van de camera's bevrijden Franse militairen nog enkele duizenden Tutsi's in het zuidwesten van het land. Wat de camera's echter niet laten zien is dat in het noordwesten Franse militairen zij aan zij strijden met het genocidaire Rwandese leger tegen het RPF. Pas als de nederlaag onvermijdelijk is, laten zij hun trouwe bondgenoot in Centraal Afrika vallen, echter niet voordat zij eerst duizenden Interahamwe- moordenaars en Rwandese militairen een vrijgeleide hebben gegarandeerd over de grens met Kongo. In de nasleep van het Rwandese drama zullen nog vele jaren van onnoemelijk lijden en bloedvergieten hiervan het gevolg zijn in Oost-Kongo

koelbloedige systematiek en het geordende karakter ervan onloochenbaar aan dat het om een goed voorbereide operatie gaat. Tienduizenden participeren in de massamoord, geïnstrueerd door de overheden en radiozenders. Wapendepots in het hele land worden gebruikt. Locale overheden verschaffen lijsten met namen van Tutsi's en hun adressen. Dagelijks trekken duizenden jongens en mannen erop uit om 'aan het

werk te gaan', n.l. de 'Inyenzi', de kakkerlakken uitroeien. Maar zelfs tijdens de genocide doet de nieuwe Rwandese regering in de buitenlandse media nog voorkomen dat het om een uitbarsting van tribaal geweld gaat, iets wat in de eerste maand door de meeste landen wordt aanvaard. Zo wordt zelfs een delegatie van de Rwandese regering in Frankrijk en later in de VN Veiligheidsraad, waar Rwanda toevallig net dat jaar als niet-permanent lid zetelt, onthaald en krijgen zij vrijelijk het woord om het beleid van hun 'regering' te verdedigen.

Aan de hand van het scrupuleuze verslag van Des Forges wil ik mij hieronder grotendeels beperken tot het Belgische aandeel vlak voor, tijdens en na de genocide en geplaatst in de context van het aandeel van de 'internationale gemeenschap'.

- "Binnen de eerste 24 uren begrepen de belangrijkste internationale actoren - de verantwoordelijke politici van België,

Frankrijk, de V.S., en de V.N. - meteen de ernst van de situatie, ook al konden zij de omvang van de massamoord niet voorzien, zoals die zou plaatsvinden. Zij hadden hun nationale troepen kunnen inzetten, de MINUAR of zelfs een combinatie van die twee machten om de moordenaars te confronteren en onmiddellijk beginnen mensenlevens te redden. Door de geweldcampagne te verstoren op centrale en strategische punten (het begon in de hoofdstad Kigali, FQ) hadden de buitenlandse soldaten deze buiten werking kunnen stellen in heel het land.

De belangrijkste internationale leiders waren bereid om samen te werken met het gemeenschappelijke doel om hun eigen onderdanen en medewerkers te evacueren, maar weigerden iedere actie om het leven van Rwandezen te redden.... voor de Belgen: het terugtrekken van de Blauwhelmen met het minste gezichtsverlies....

Bagosora en de militanten van Hutu Power gebruikten deze 2 weken van internationale krachteloosheid om de anderen te overtuigen dat hun uitroeiingsprogramma kon worden afgerond zonder noemenswaardige internationale reactie. Terwijl de politieke leiders in de verschillende hoofdsteden en de VN hun tijd besteedden aan discussiëren, namen Blauwhelmen het initiatief om mensenlevens te redden. Hoe onbetekenend ook het aantal in verhouding tot het totaal, waren hun inspanningen toch genoeg om de levens van enkele duizenden mensen te redden die anders zouden zijn omgebracht.

Terwijl de moordenaars in actie kwamen, keken Rwandezen en buitenlanders naar de MINUAR om te zien hoe deze zou reageren. De moordenaars vroegen zich af of ze zouden bedreigd worden. Over het algemeen gezien gebeurde dit niet. Diegenen die gevaar liepen rekenden op MINUAR om bescherming... De pogingen om enkele Rwandezen te redden waren lovenswaardig, maar tonen evenzeer aan hoeveel meer andere mensen hadden kunnen worden gered als de Veiligheidsraad het bevel had gegeven om deze opdracht te vervullen en de nodige middelen had vrijgemaakt om het uit te voeren. Toen het nieuws van de crisis in Rwanda Europa bereikte, probeerden de Belgen aanvankelijk om MINUAR te versterken. Op 7 april nog herhaalde minister Claes dat "de publieke opinie het nooit zou goedkeuren dat de Belgische vredessoldaten de passieve getuigen zouden zijn van een genocide... Als er talrijke doden zouden zijn, zou de publieke opinie niet begrijpen dat de MINUAR passief zou blijven, zich verschuilend achter de beperkingen van zijn mandaat".

Deze bemiddeling werkte echter niet veel uit. Zoals gezegd draaide minister Claes 180 graden om nadat het nieuws van de moord op de 10 Belgische para's bekend raakte. Dezelfde 'publieke opinie' werd nu ingeroepen als argument om de Belgen terug te halen.⁸ "Het publiek dat in februari nog de passiviteit t.a.v. de genocide niet zou hebben aanvaard, en die een dag tevoren niet zou hebben aanvaard dat de MINUAR zich zou verschuilen achter zijn beperkte mandaat, als hij met talloze doden zou worden geconfronteerd, zou

Scène uit de film "Hotel Rwanda"

⁸ Des Forges vermeldt dat een enquête van de krant 'Het Volk' nochtans had duidelijk gemaakt dat een meerderheid van de bevolking niet achter de terugtrekking stond, onder de kop "Vlamingen laten Rwanda niet vallen", 19-4-94.

het heden onaanvaardbaar hebben gevonden dat soldaten van MINUAR een houding van passiviteit zouden bewaren, als er nieuwe Belgische slachtoffers zouden zijn'' (Des Forges).

Wetende dat een etnische moord plaatsvond bereidt België samen met de V.S. en Frankrijk nu het terugtrekken van hun eigen onderdanen voor.

Op 8 april, een dag na de moord op de para's, stelt België voor om het mandaat van de VN Blauwhelmen te wijzigen door nu nog alleen buitenlanders te beschermen. Dit voorstel wordt door sommige andere permanente westerse lidstaten van de VN Veiligheidsraad met welwillendheid ontvangen. Des Forges merkt op dat dit besluit niet uitsloot dat individuele regeringen met de evacuatieoperatie ook een eigen aanvullende troepenmacht zouden kunnen sturen, iets wat het meest vanzelfsprekend was voor België en Frankrijk. Claes beweert dat hij een poging in die richting heeft ondernomen naar Frankrijk, die niets opleverde, en wat door een Franse generaal later werd ontkend. Meerdere militaire deskundigen, waaronder Dallaire zelf, beweren dat de ingezette Franse en Belgische evacuatietroepen samen met de reeds aanwezige MINUAR-troepen genoeg waren geweest om het geweld gemakkelijk een halt toe te roepen⁹

De Belgische kolonel Luc Marchal

De Belgische kolonel Marchal oordeelt: "Als men met recht naar bepaalde veronderstelde verantwoordelijken van de genocide moet wijzen, vraag ik mij ondanks alles af of er ook niet een andere categorie van verantwoordelijken bestaat, nl. die door... nalatigheid" (Des Forges).

Tijdens de evacuatie van buitenlanders vinden dramatische taferelen plaats als blijkt dat de Frans-Belgische soldaten alleen hun eigen bevolking komen redden en de Tutsi's compleet in de steek laten, een zekere prooi voor de moordenaars. Incidenteel beschermen MINUAR-soldaten plaatsen waar grote groepen Tutsi's toevlucht hebben gevonden. Vanuit de VN in New York blijven echter steevast orders komen, die het helpen van de lokale Tutsi-bevolking verbieden, om de zgn. 'neutraliteit' van het mandaat niet te schenden en de voorgenomen evacuatie niet te bemoeilijken. Enkele moedige Belgische soldaten lappen deze orders occasioneel aan hun laars en beschermen of ontzetten Tutsi's. Helaas is er ook het dramatische voorval in de Ecole Technique Officielle (ETO), waarbij 90 MINUAR soldaten een groep van 2000 Tutsi's beschermen, waaronder ook enkele

buitenlandse religieuzen. Als na enkele dagen op 11 april Franse soldaten de buitenlanders hebben geëvacueerd, wordt de school door MINUAR opgegeven, zogenaamd voor andere 'prioritaire missies' en welbewust van de consequenties daarvan voor de achtergebleven Tutsi's. Voor hun vertrek vragen meerdere Tutsi's de mannen van MINUAR om hen te doden, liever dan in de handen te vallen van de Interahamwe's. Terwijl de Jeeps met Blauwhelmen de poort uitrijden, rennen velen achter hen aan met de woorden 'laat ons niet in de steek!'. De bevelvoerende Belgische luitenant Lemaire meldt bij zijn vertrek aan zijn superieuren dat hij 2 voertuigen in de school had achtergelaten en een elektrische generator. Dat hij ook 2000 mensen had achtergelaten, was blijkbaar niet het vermelden waard. Direct na het vertrek trekken de militias de school binnen. Binnen enkele uren zijn nagenoeg alle Tutsi's vermoord¹⁰.

Ondervraagd door een internationaal tribunaal over deze 'Belgische Srebrenica', vergeleek Lemaire de situatie met die van een uitlaande brand, waarbij hij maar beschikte over één blusapparaat, terwijl hij brandweerwagens nodig had. Hij bevestigde dat de Belgische autoriteiten wisten dat het leven van de Tutsi's afhing van de bescherming van de Belgische troepen van MINUAR en dat ze gered zouden kunnen worden als de evacuatiemacht de toestemming had gekregen om langer te blijven.

In zijn boek 'Het complot van België' herhaalt de auteur Chris De Stoop de door Rwandezen gestelde vraag: "Zijn de Belgische verantwoordelijken ooit vervolgd? Heeft de pers een gewetensonderzoek gehouden? Speelt het wel in België? Heeft de genocide hier een collectief trauma achtergelaten?... Worden er hier romans, films en toneelstukken over gemaakt zoals elders in de wereld?... Is het Vaderlandse Geschiedenis met hoofdletters of een voetnoot? Waarom is niemand van de politieke verantwoordelijken ooit aangepakt, terwijl de militaire verantwoordelijken Roméo Dallaire¹¹ en

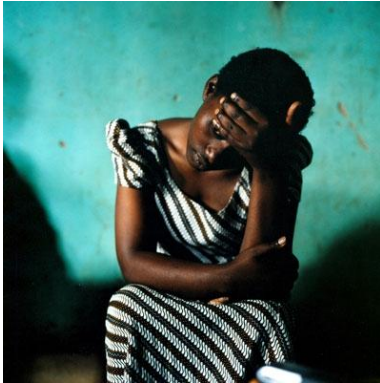

⁹ De Belgische kolonel Marchal stelt dat "de verantwoordelijke positie zou zijn geweest dat de evacuatiemacht en de MINUAR gecombineerd zouden worden en de rust in het land te herstellen" Ook de leiding van het RPF had een soortgelijk voorstel gedaan aan MINUAR.

¹⁰ Deze geschiedenis werd in detail op treffende wijze verfilmd in "Shooting dogs".

¹¹ De Canadese generaal Dallaire zou na de terugtrekking van de Belgen en kort daarna van de Bangladezen

Luc Marchal wel de zwartepiet kregen en zelfs in de psychiatrie terechtkwamen? 'De pedalen kwijt', zei voormalig minister van Buitenlandse Zaken Willy Claes, die er gelukkig zelf geen psychische schade aan overhield. Zowat alle kenners zijn het er nu over eens dat er vooraf genoeg signalen waren om de catastrofe te voorkomen en dat nadien de beschikbare strijdmacht van 4000 man volstond om de genocide af te remmen. Maar België, dat toch een zware koloniale verantwoordelijkheid droeg en dat eerder nog voor een uitbreiding van het VN-mandaat had gepleit, wilde toen niet alleen dat de eigen para's zouden verdwijnen,

maar ook alle andere troepen. En dat niet eens stil met de staart tussen de benen, maar met een grote mond van Bonn tot New York. De terugtrekking was een criminele, immorele beslissing. Een misdaad tegen de menselijkheid..."

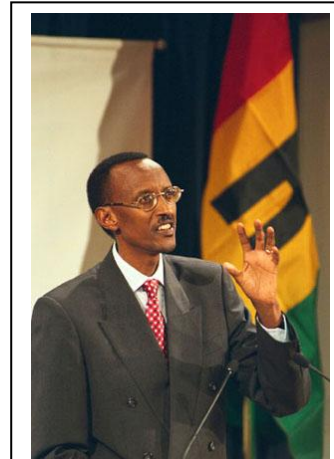
Ook Des Forges ondersteunt de visie dat de Belgen volkomen op de hoogte waren van de gevolgen van de terugtrekking van hun troepen: *"Toen het besluit op 10 april werd genomen, had België volledig de aard en omvang begrepen van de massamoord, die zou plaatsvinden. Op het moment van de communicatie van dit besluit op 13 april was het genocidaire karakter van de moordpartijen nog veel duidelijker"*.

Lefèvre merkt op dat de Belgische militairen in 1960 met weinig manschappen in staat waren om grootschalige massamoorden te verhinderen door snelle en doeltreffende interventie. Uit rapporten van

1962 is reeds op te maken dat men terdege beseftte dat, zonder de militaire aanwezigheid van een 'neutraal land' Rwanda op een dag een genocide tegemoet zag. Hij concludeert: *"Te zeer betrokken, te zeer belanghebbend, te zeer verdacht van gunstige voorwendzels, zelfs van medeplichtigheid jegens één van beide kampen die elkaar bevechten, zou het Belgische leger er beter aan hebben gedaan om niet meer op het laatst in Rwanda te interveniëren. In feite is zij opnieuw verstrikt geraakt in een situatie, die zij zelf grotendeels heeft uitgelokt in de jaren 1960."* In dit verband merkt hij op dat reeds in 1960 de VN het verzoek van Tutsi-leiders om het Belgische mandaat te vervangen door een onafhankelijke VN troepenmacht steevast heeft geweigerd.

Het rapport van Human Rights Watch concludeert dat de internationale gemeenschap, de Rwandese staat en de andere landen - die op een of andere wijze geparticipeerd hebben aan de genocide of er getuige van zijn geweest - de taak moeten opnemen om gerechtigheid te laten geschieden voor de misdaden van 1994. Echter stelt ze vast dat het nog 2 jaar heeft geduurd voor er een internationaal tribunaal kwam, en deze bovendien door gebrek aan fondsen nog zeer slecht werkte. Alsof dat nog niet genoeg is, blijkt dat de Belgische gerechtelijke autoriteiten nauwelijks en zeer moeizaam meewerken om van genocide verdachte Rwandezers die in België verblijven uit te leveren aan het tribunaal. Tuypens spreekt van een Belgische en katholieke reflex om het nieuwe Rwandese bewind na de genocide te demoniseren, en een die actief campagne voert in media en politiek om de represailles van het RPF als 'tweede genocide' af te schilderen om zo een 'evenwicht' te creëren, dat het falende politieke en kerkpolitieke beleid verdoezelt. Wat daarvan waar is laat ik in het midden. Wel is opmerkelijk dat, zoals De Stoop aangeeft, van een diepgaande maatschappelijke bezinning nog niet veel sprake is geweest. In de eerste plaats binnen de kerken, waarvan de Schrift zegt dat het oordeel van God juist daar het eerst zal beginnen (1 Petrus 4:17).

Als Des Forges in haar conclusie stelt dat de Rwandese regeringsverantwoordelijken geoordeeld zullen worden voor hun deelname aan de genocide, maar de buitenlandse leiders, wier passiviteit de omvang en de duur van de ramp heeft bevorderd, slechts door het oordeel van de geschiedenis en de publieke opinie, dan komen deze laatsten er, naar de maat van Gods woord, wel erg gemakkelijk van af.

Paul Kagame, leider van het RPF en huidige president

En verder?

Het initiatief om deze geschiedenis 'op te rakelen' (of liever gezegd: eindelijk te kennen) is juist, opdat wij aan Gods oordeel zouden mogen ontkomen door de waarheid te erkennen. Opdat wij met berouw en bekering vergeving zouden vragen aan diegenen, die wij zo smadelijk in de steek hebben gelaten en aan Hem, die omwille van ons zijn Zoon 'in de steek liet' (Psalm 22:1). Opdat de 'vroedvrouwmentaliteit' in ons

christenen mag wakker worden (zie Exodus 1). Slechts op deze basis zijn er nieuwe kansen op toenadering tussen de volken weer mogelijk. En alleen op die basis is de kans op genezing en herstel van het nog immer lijdende Rwandese volk tegelijk ook de enige kans op genezing en herstel van onze eigen gehavende ziel.

In de woorden van Des Forges: geen verzoening zonder gerechtigheid. En geen gerechtigheid zonder waarheid. 'History must be told'.

Met dankbaarheid voor de reeds aangehaalde studies, willen wij met deze documenten daartoe een aanzet geven in onze kerken.

Juni 2009

Philip Quarles van Ufford

Literatuur:

- 'Leave None to tell the story', red. Alison Des Forges, i.o.v. Human Rights Watch, ed. Karthala, 1999
- 'Les militaires belges et le Rwanda', Patrick & Jean-Noël Lefèvre, ed. Racine, 2006
- 'Het Goede Bondgenootschap, Kerk en Rwanda', Dirk Tuypens, Epo, 1998
- 'Deutsche Kolonien, Traum oder Trauma', Gisela Graichen, Horst Gründer, Ullstein Verlag, 2005
- 'Wij leven nog', Annick Kayitesi, Brilliant Books, 2005
- 'Het complot van België', Chris De Stoop, De Bezige Bij, 2007

